

*Капустинський М. В.,
здобувач наукового ступеню доктора філософії
кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ВІДСТОРОНЕННЯ СУДДІ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю.

Виокремлено структурні елементи процесуальної форми застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя: 1) порядок ініціювання питання щодо застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження; 2) розгляд Вищою радою правосуддя клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, який відбувається відкрито, за винятком ухвалення Радою рішення про проведення закритого засідання; 3) ухвалення рішення за результатами розгляду клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Відмічено, що законодавець з метою своєчасного вирішення питання щодо відсторонення судді від здійснення правосуддя регламентував певні обмеження в часі при розгляді клопотання про застосування аналізованого заходу процесуального примусу та строку його дії. Диференційовано такі види строків: строк, протягом якого Вища рада правосуддя зобов'язана вирішити клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, що у свою чергу сприятиме скорішому його розгляду; строк, протягом якого Вища рада правосуддя зобов'язана повідомити про результати розгляду клопотання; строк, пов'язаний із необхідністю пролонгації терміну дії заходу забезпечення кримінального провадження; термін відсторонення судді від здійснення правосуддя, який Вища рада правосуддя зобов'язана визначити, як достатній для потреб досудового розслідування; термін, протягом якого може бути реалізовано право на оскарження.

Звернено увагу на негативні наслідки реалізації права на оскарження рішень Вищої ради правосуддя поза межами кримінального судочинства, що здійснюється в порядку, передбаченому КАС України. Наведене призводить до того, що сторона обвинувачення позбавлена процесуального інструменту виправлення можливої помилки, допущеної ВРП при вирішенні питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Констатовано, що положення ч. 7. ст. 63 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» порушує право судді (стосовно якого вирішується питання відсторонення від здійснення правосуддя) на доступ до правосуддя. Адже, навіть, у разі наявності у судді поважної причини неприбуття на засідання Ради, Вища рада правосуддя має право розглянути клопотання про застосування заходу за його відсутності.

Ключові слова: відсторонення судді, правосуддя, гарантії, кримінально-процесуальна форма, процесуальні строки, оскарження, відвід.

Постановка проблеми. Відсторонення від посади як захід забезпечення кримінального провадження у доктрині кримінального процесу розглядають у різних аспектах. Зокрема, як такий, що: полягає у тимчасовому вимушеному недопущенні особи, яка перебуває у певних службових відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями, до виконання своїх функціональних обов'язків з підстав і в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством [1, с. 162]; дозволяє вже на досудовому етапі у випадках, передбачених законом, обмежити конституційне право особи на працю в разі, коли перебування підозрюваного на посаді, по-перше, сприяло вчиненню кримінального правопорушення, а по-друге, може зашкодити неупередженості та повноті досудового розслідування [2, с. 19]; застосовується тільки до підозрюваного (обвинуваченого) і тільки для корекції його поведінки та створення належних умов для здійснення судочинства; забезпечує виконання майбутнього покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [3]. Специфічною категорією осіб, стосовно яких може бути застосований анонсований захід процесуального примусу виступають посадові особи, що наділені повноваженнями на здійснення правосуддя. Зокрема у ч. 5 ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначається, що суддю може бути відсторонено від здійснення правосуддя за рішенням Вищої ради правосуддя (далі – ВРП). Згідно із ч. 5 ст. 65¹ Закону України «Про запобігання корупції» особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

Враховуючи останні статистичні дані, оприлюднені на офіційному сайті ВРП, можна стверджувати про актуальність вивчення даного питання. Якщо у 2022 році до ВРП не надходили та відповідно не розглядалися клопотання про тимчасове відсторонення (продовження строку тимчасового відсторонення) суддів від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, то у 2023 році до ВРП надійшло 32 клопотання Офісу Генерального прокурора про тимчасове відсторонення (22) та продовження строку його дії (10). За результатами розгляду зазначених клопотань орган суддівського самоврядування ухвалив: 17 рішень про задоволення клопотань; 11 рішень про часткове задоволення; 3 рішення про повернення без розгляду [4]. Упродовж січня – вересня 2024 року до ВРП надійшло 23 клопотання Офісу Генерального прокурора, за результатами розгляду яких ухвалено: 14 рішень про задоволення клопотань; 8 – про продовження строку дії;

1 – про повернення без розгляду клопотання про продовження строку дії такого заходу [5, с. 10].

Стан дослідження. Проблеми застосування відсторонення від посади, зокрема і відсторонення судді від здійснення від правосуддя у кримінальному провадженні, були предметом дослідження таких вчених, як В. В. Анастасієва, Р. Д. Арланова, Ю. М. Дьомін, С. В. Завада, В. А. Завтур, С. М. Ісланкін, С. О. Ковальчук, М. І. Орлова, С. В. Слинко, В. І. Сліпченко, В. І. Фаринник, О. Г. Шило та ін. Однак рівень досліджень науковців з окресленої проблематики носить поверхневий характер і фактично не відображає комплексний підхід до висвітлення анонсованого заходу кримінально-процесуального примусу, що передбачає обмеження конституційного права особи на працю.

З огляду на викладене **мета статті** полягає у дослідженні стану правового регулювання застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя шляхом визначення гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю. Формулювання пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства, яке унормовує даний захід процесуального примусу.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду заявленого питання, варто звернути увагу на підхід з цього приводу ЄСПЛ. Суд у справі *Stoianoglo v. Республіка Молдова*, розглядаючи заяву щодо стверджуваної неможливості заявника, Генерального прокурора, оскаржити захід тимчасового відсторонення від повноважень, застосований до нього під час порушення кримінальної справи проти нього, зауважує, що саме відсторонення від посади, в принципі, може бути виправдане статусом заявника як Генерального прокурора, який надавав йому широкі повноваження з наглядом за кримінальними розслідуваннями, і що застосування такого заходу до Генерального прокурора саме по собі не становило проблеми за Конвенцією. Однак ЄСПЛ звернув увагу на те, що мають бути впроваджені процесуальні гарантії, спрямовані на забезпечення того, щоб механізм відсторонення не використовувався свавільно (пункти 53, 54 рішення ЄСПЛ у справі *Stoianoglo v. Республіка Молдова* від 24 жовтня 2023 року, заява № 19371/22). Враховуючи наведену позицію ЄСПЛ, вважаємо за необхідне висвітлити питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю.

Власне, процесуальні гарантії у юридичній літературі з кримінального процесу тлумачать як передбачені законом засоби: забезпечення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть у ньому участь; ефективного функціонування кримінального процесу; що забезпечують реалізацію прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання ними своїх обов'язків; завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина.

Концептуальну роль у забезпеченні прав і законних інтересів учасників кримінального провадження відіграє *кримінально-процесуальна форма*, що визначає порядок провадження в цілому або окремих процесуальних дій і створює детально врегульований, обов'язковий для всіх учасників режим прова-

дження у кримінальній справі, що відповідає завданням і засадам кримінального судочинства [6, с. 218] та включає виконання певних процесуальних умов та дотримання юридичних процедур. Це проявляється, зокрема, у встановленні обов'язків суб'єктів, які ведуть кримінальний процес, у своїй діяльності чітко слідувати встановленій процедурі [7, с. 327].

Загальні правила тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності визначені у положеннях КПК України, в тому числі у ст. ст. 155, 155-1 КПК України. Однак, сама процедура вирішення питання про застосування аналізованого заходу примусу регламентується у ст. ст. 63-65 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», а також певною мірою деталізована Регламентом ВРП, затвердженим Рішенням ВРП від 24 січня 2017 року № 52/0/15-17. Тобто кримінальний процесуальний закон визначив загальну і спеціальну процедури для обрання такого заходу забезпечення кримінального провадження, як відсторонення від посади для загального суб'єкта і спеціального – в цьому випадку судді [8].

Комплексний аналіз вказаних нормативно-правових актів надає можливість виокремити структурні елементи процесуальної форми застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя:

1) Порядок ініціювання питання щодо застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження. Суб'єктом, який має право звернутися з клопотанням про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя та про продовження строку його дії, виступає виключно Генеральний прокурор або його заступник. При цьому клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності повинно відповідати вимогам, визначеним у ч. 2 ст. 155 КПК України. У разі продовження строку дії заходу, перелік відомостей, які повинні міститись у клопотанні про застосування відсторонення від здійснення правосуддя аналогічний. Водночас відповідно до ч. 4 ст. 64 Закону України «Вищу раду правосуддя» клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя, повинне містити додаткову інформацію про: обставини, які стали підставою для тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя, продовжують існувати; сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було застосовано тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, іншими способами протягом дії попереднього рішення. Процесуальним засобами забезпечення виконання вказаних вимог до клопотання є положення ч. 3 ст. 63, ч. 3 ст. 64 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», відповідно до яких клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності або продовження терміну його, подане без дотримання визначених законом вимог, повертається ВРП Генеральному прокурору або його заступнику.

На сьогодні дискусійним залишається питання доведення однієї з вимог до клопотання, а саме підстав підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення. Адже, як зауважує Верховний суд, питання ж про законність і обґрунтованість вручення судді письмового повідомлення про підозру має вирішуватися в межах кримінального провадження і не належить до компетенції ВРП [9]. Таку позицію Суд обґрунтовує з огляду на наступне:

По-перше, ВРП на етапах як застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя, так і на етапі вирішення питання про його продовження має, насамперед, з'ясувати, чи притягується до кримінальної відповідальності (беручи до уваги положення ст. 3 КПК).

По-друге, загальним правилом застосування заходів забезпечення кримінального провадження є те, що застосування їх не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 132 КПК).

По-третє, ВРП, вирішуючи питання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, перевіряє повідомлення про підозру в частині її обґрунтованості. Водночас повноваженнями щодо перевірки процесуального порядку вручення письмового повідомлення про підозру (у тому числі повноважність суб'єкта, який вручив судді письмове повідомлення про підозру) ВРП не наділена ні кримінальним процесуальним законом, ні Законом України «Про Вищу раду правосуддя», ані іншими законами.

У фахових джерелах така позиція Великої Палати Верховного Суду не знайшла своєї підтримки, з огляду на те, що ВРП як орган державної влади й суддівського врядування, діяльність якого спрямована на забезпечення (в тому числі) незалежності судової влади, з огляду на особливий суб'єктний склад відповідних кримінально-процесуальних правовідносин, перебирає на себе функції слідчого судді та стає структурою, до повноважень якої належить недопущення безпідставного застосування заходів процесуального примусу [10, с. 242]. У цій дискусії варто звернути увагу, що і в судовій практиці під час розгляду клопотань про відсторонення від посади під час досудового розслідування не стоїть питання про те, чи повинен слідчий суддя оцінити дотримання процедури повідомлення про підозру, зокрема дотримання порядку його вручення, а також роз'яснення суті підозри та процесуальних прав підозрюваного. Але все ж таки суди торкаються питання обґрунтованості підозри (враховуючи практику ЄСПЛ), зокрема, в контексті достатності доказів, які об'єктивно пов'язують підозрюваного з кримінальним правопорушенням, і які були зібрані під час досудового розслідування та для виправдання подальшого розслідування, а також застосування заходів забезпечення кримінального провадження з ціллю висунення обвинувачення або спростування підозри.

2) Розгляд ВРП клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, який відбувається відкрито, за винятком ухвалення Радою рішення про проведення закритого засідання. Сама процедура розгляду передбачає: короткий виклад доповідачем наведеного у клопотанні обґрунтування необхідності такого тимчасового відсторонення; надання слова Генеральному прокурору або його заступнику або уповноваженому прокурору, судді (його представнику), щодо якого внесене клопотання, для надання пояснень; у разі необхідності заслуховування будь-якої особи чи дослідження будь-яких матеріалів, що мають значення для вирішення питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя. При цьому, якщо суддя відмовляється від надання пояснень, ВРП розглядає клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя без його пояснень.

Згідно з ч. 1 ст. 156 КПК України клопотання про відсторонення особи від посади розглядається слідчим суддею, судом за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обви-

новаченого, його захисника. Натомість положення ч. 7. ст. 63 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» та п. 20.9 Регламенту додатково передбачають, що неявка на засідання Ради судді, його представника, Генерального прокурора або його заступника чи уповноваженого одним із них прокурора, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце засідання, не перешкоджає розгляду клопотання. Вважаємо таке положення Закону порушує право судді (стосовно якого вирішується питання відсторонення від здійснення правосуддя) на доступ до правосуддя. Адже у разі наявності поважної причини неприбуття на засідання Ради, ВРП має право розглянути клопотання про застосування заходу за його відсутності. Тому вважаємо за доцільне викласти ч. 7 ст. 63 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» у наступній редакції: «7. Неявка на засідання Вищої ради правосуддя Генерального прокурора або його заступника чи уповноваженого одним із них прокурора, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце засідання, не перешкоджає розгляду клопотання. Неприбуття на засідання Вищої ради правосуддя судді без поважних причин або неповідомлення ним про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання». Така, регламентація сприятиме забезпеченню права на захист та реалізації принципу недоторканності та імунітету судді.

3) Ухвалення рішення ВРП за результатами розгляду клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. За наслідками розгляду клопотання Рада ухвалює одне з двох передбачених законом рішень в письмовій формі та підписами усіх членів Ради, які брали участь у його ухваленні: 1) про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності; 2) про відмову в задоволенні такого клопотання. Присутнім на засіданні оголошується тільки резолютивна частина рішення, про зміст якого у день його ухвалення повідомляється голова суду, в якому обіймає посаду відсторонений суддя.

Наступною важливою гарантією від необмеженого та свавільного втручання у право судді на працю є *процесуальні строки*, що виступають обов'язковим елементом нормативної регламентації меж дозволеного втручання у це право, а також визначають порядок такого втручання. Як зауважує М. В. Членов, критеріями віднесення норм, що містять процесуальні строки, до числа процесуальних гарантій конституційних прав особи під час досудового розслідування є: встановлення строку законом або відповідно до нього слідчим, прокурором, слідчим суддею; тривалість строку; порядок продовження, зупинення, поновлення, припинення строку; спрямованість строку на дотримання конституційних прав особи під час кримінального провадження [11, с. 276].

Досліджуючи строки, що пов'язані з вирішенням питання про застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя, на підставі цих критеріїв можна констатувати, що:

1) вони визначені ч. ч. 5-6 ст. 49 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», ст. ст. 63-64 Закону України «Про вищу раду правосуддя»;

2) передбачена їх тривалість шляхом визначення часових одиниць (обчислюються днями та місяцями) та правил їх обчислення;

3) детально регламентований порядок їх продовження (ст. 64 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). При цьому закон дозволяє продовжити відсторонення судді від пра-

восьма, поряд з тим встановивши максимальні періоди такого відсторонення: на строк не більше двох місяців, а в разі якщо обвинувальний акт передано до суду, – до набрання законної сили вирок суду або закриття кримінального провадження;

4) строки, пов'язані із застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя, безпосередньо впливають на конституційні права особи, зокрема право на працю, що декларується у ст. 43 Конституції України, оскільки тривалість обмеження цього права не є безстроковою та залежить від встановлених термінів застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

На підставі аналізу процесуального законодавства можна визнати, що законодавець з метою своєчасного вирішення питання щодо відсторонення судді від здійснення правосуддя регламентував певні обмеження в часі при розгляді клопотання про застосування аналізованого заходу процесуального примусу та строку його дії. Так, вивчення приписів КПК України дозволяє виокремити такі види строків в такому разі:

- строк, протягом якого ВРП зобов'язана вирішити зазначене клопотання, що у свою чергу сприятиме скорішому його розгляду. Так, відповідно до ч. 5 ст. 63 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» ВРП розглядає клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності невідкладно, але не пізніше семи днів з дня надходження клопотання. Примітно, що строк розгляду такого клопотання значно більший на відміну розгляду слідчим суддею клопотання про відсторонення від посади, що відповідно до ст. 156 КПК України становить не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду;

- строк, протягом якого ВРП зобов'язана повідомити про результати розгляду клопотання. Зокрема, за результатами розгляду клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя Вища рада правосуддя ухвалює рішення, копія якого не пізніше семи робочих днів направляється Генеральному прокурору або його заступнику, судді, стосовно якого ухвалено рішення, а також невідкладно направляється до суду, в якому такий суддя обіймає посаду;

- строк, пов'язаний із необхідністю пролонгації терміну дії заходу забезпечення кримінального провадження. А саме, клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя подається Генеральним прокурором або його заступником, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) не пізніше як за десять днів до закінчення строку, на який суддю було відсторонено (ч. 2 ст. 64 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). В цьому контексті зауважимо, що пропуск даного строку має наслідком унеможливлення розгляд цього клопотання та є підставою для повернення його без розгляду. Про випадки пропущення строку продовження терміну дії відсторонення судді від правосуддя свідчить і правозастосовча практика (Рішення ВРП «Про повернення без розгляду клопотання першого заступника Генерального прокурора про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності» від 4 вересня 2023 року № 866/0/15-23);

- строк (найкоротший термін) відсторонення судді від здійснення правосуддя, який ВРП зобов'язана визначити, як достатній для потреб досудового розслідування. В цьому

контексті варто звернути увагу на висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постанові від 21 січня 2020 року у справі № 9901/962/18, відповідно до яких загальний максимальний строк тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності з урахуванням можливості продовження такого строку на стадії досудового розслідування становить чотири місяці, протягом яких досудове слідство має бути завершеним. Ці законодавчі гарантії недоторканності та імунітету судді мають дисциплінувати й орієнтувати сторону обвинувачення на необхідність завершення досудового розслідування щодо відстороненого судді у строки, встановлені законом для відсторонення. При цьому такий ліміт строку відсторонення судді від здійснення правосуддя не поширюється на застосування цього заходу на стадії судового провадження, для якого встановлено спеціальний строк – до набрання законної сили вирок суду або закриття кримінального провадження. Тобто застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя на стадії досудового розслідування та судового провадження в межах одного кримінального провадження не можна вважати тотожними за юридичним змістом, підставами, значимістю, метою і тривалістю застосування;

- термін, протягом якого може бути реалізовано право на оскарження рішення ВРП до Верховного Суду (протягом тридцяти днів з дня його ухвалення). Оскарження рішення ВРП не зупиняє його виконання, якщо інше не визначено законом (ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Отже, з аналізу норм кримінального процесуального законодавства в частині визначення процесуальних строків легітимного обмеження права судді на працю під час кримінального провадження, можемо зробити висновок про достатній рівень правової визначеності та однозначності.

Наступною гарантією що потребує особливої уваги є інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження. У ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» зазначено, що рішення Вищої ради правосуддя може бути оскаржене до Верховного Суду протягом тридцяти днів з дня його ухвалення. При цьому Голова Верховного Суду не може брати участі у перегляді Верховним Судом рішень Вищої ради правосуддя.

Згідно зі ст. 65 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» підставами оскарження рішення ВРП про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, продовження строку такого є: 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилання на визначені законом підстави його ухвалення або мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків.

Поруч з цим, аналізуючи положення Закону, що регламентують процедуру відсторонення судді від здійснення правосуддя, слід зазначити, що вказана норма не передбачає опції оскарження рішення ВРП про відмову у застосуванні досліджуваного процесуального заходу. Натомість згідно з вимогами п. 11 ч. 1 ст. 309 КПК України під час досудового розслідування може бути оскаржена як ухвала слідчого судді про відсторонення від посади так і про відмову у його застосуванні. Таке нормативне регулювання обмежує правові можливості сторони

обвинувачення встановити чи в межах повноважень діяла ВРП та прийняла рішення за результатами перевірки обґрунтованості клопотання Генерального прокурора або його заступника про відсторонення судді від здійснення правосуддя, та чи встановлено ВРП у повному обсязі всі обставини для прийняття того чи іншого рішення.

У даному контексті варто звернути увагу на деякі практичні проблеми, які виникають внаслідок відсутності законодавчого закріплення права на оскарження рішення ВРП, постановленого за наслідками розгляду клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, стороною обвинувачення. Не зважаючи на встановлені законодавцем обмеження права на оскарження, аналіз рішень, відображених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, засвідчує факти оскарження Офісом Генерального прокурора таких рішень ВРП.

Так, наприклад, сторона обвинувачення направила до Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду позовну заяву до ВРП, у якій просила визнати протиправним та скасувати рішення ВРП про відмову в задоволенні клопотання заступника Генерального прокурора про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності. На обґрунтування позовних вимог Генпрокуратура зазначила, що оскаржуване рішення відповідача є незаконним та підлягає скасуванню як таке, що ухвалене складом ВРП, який не мав повноважень його приймати та у зв'язку з відсутністю посилань на визначені законом підстави його ухвалення та мотиви, з яких Рада дійшла відповідних висновків. Зокрема, оскаржуване рішення ухвалив склад ВРП, який не мав права його приймати у зв'язку з наявним потенційним конфліктом інтересів та об'єктивними сумнівами в неупередженості членів Ради. Крім того, оскаржуване рішення ВРП не містить посилань на визначені законом підстави його ухвалення та мотиви, з яких відповідач дійшов відповідних висновків, а також це рішення не відповідає практиці Ради з розгляду аналогічних питань [12].

Проте Велика палата Верховного Суду сформулювала чітку правову позицію та неодноразово наголошувала щодо правильного застосування положень ст. 65 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», відповідно до якої право на оскарження рішення (індивідуального акта) суб'єкта владних повноважень (ВРП) надано особі, щодо якої воно прийняте або яке безпосередньо стосується прав, свобод та інтересів цієї особи (судді) (постанова Верховного суду від 28 січня 2021 року у справі № 9901/286/20).

Поруч з цим ст. 65 Закону не визначено коло суб'єктів права на оскарження відповідного рішення ВРП. Таке коло суб'єктів не може бути обмежено і звужено лише до особи, щодо якої розглядалося питання про застосування відсторонення від посади. Право на оскарження відмови у відстороненні від посади зберігається і за стороною обвинувачення, тобто ГПУ. Адже, не можна виключати такої ситуації, що рішення ВРП про відсторонення від посади чи відмову в такому відстороненні буде не підписано будь-ким зі складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні. А це безумовна підстава для скасування рішення ВРП відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 65 Закону № 1798-VIII. Очевидно, що неналежно підписане рішення може бути оскаржене як суддею, щодо якого вирішувалося питання про відсторонення, так і стороною обвинувачення [8].

Резюмуючи, відмітимо про негативні наслідки реалізації права на оскарження рішень ВРП поза межами кримінального судочинства, а здійснюється в порядку, передбаченому КАС України. Наведене призводить до того, що сторона обвинувачення позбавлена процесуального інструменту виправлення можливої помилки, допущеної ВРП при вирішенні питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Очевидно, що викладені факти вказують на прогалини в кримінальному процесуальному законодавстві в частині неможливості сторони обвинувачення оскаржити рішення ВРП про відмову у відсторонення судді від здійсненні правосуддя, що у свою чергу обмежує процесуальні можливості суб'єкта подачі клопотання. Тому убачається за необхідне у ст. 65 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» передбачити право Генерального прокурора та його заступника оскаржити рішення про відмову у задоволенні клопотання про застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та про продовження строку його дії.

Право на відвід. Серед процесуальних гарантій науковці справедливо називають норми процесуального законодавства, завдяки яким забезпечується незалежність суддів при розгляді кримінальних справ. Перш за все це норми, які при розгляді кримінальних справ забезпечують неможливість впливу на них органів досудового розслідування, інших учасників процесу та вищестоящих судів [13]. З метою забезпечення неупередженого розгляду питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя законодавець у ст. 33 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» передбачив обставини, які виключають участь члена ВРП у розгляді у тому числі питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності. Вказані суб'єкти не може брати у ньому участь: якщо буде встановлено, що він особисто, прямо чи побічно заінтересований у результаті справи, є родичем особи, стосовно якої розглядається питання, будуть встановлені інші обставини, що викликають сумнів у його неупередженості.

Ст. 33 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» аналогічно як і положення КПК України передбачає два порядки усунення в даному випадку члена ВРП від розгляду питання в тому числі відсторонення від правосуддя: відвід та самовідвід. При цьому процедура вирішення питання про відвід передбачає: наявність заяви про відвід, який повинен бути вмотивованим, викладеним у письмовій формі і заявленим до початку розгляду відповідного питання; ознайомлення головуючого на засіданні із такою заявою; ухвалення рішення про відвід (самовідвід) більшістю членів ВРП які беруть участь у засіданні ВРП чи її органу, шляхом голосування в нарадчій кімнаті, за відсутності члена ВРП ради правосуддя, питання про відвід (самовідвід) якого вирішується. Відтак, убачається, що питання усунення члена ВРП від розгляду клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя Рада вирішує самостійно у порядку, передбаченому Законом України «Про Вищу Раду правосуддя».

Висновки. Таким чином, проведене дослідження надало можливість констатувати, що на сьогоднішній день національне законодавство передбачає достатньо засобів забезпечення дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на уне-

можливлення безпідставного обмеження права судді на працю. Водночас, необхідно також відмітити і те, що наразі положення кримінального процесуального законодавства у цій царині не є досконалими та потребують певного доопрацювання.

Література:

1. Фаринник В. І. Відсторонення від посади: кримінальний процесуальний аспект. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2014. № 2(65). С. 162-171.
2. Сліпченко В. І. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальний порядок, особливості та проблеми застосування під час досудового розслідування: методичні рекомендації. Дніпропетровськ: ДДУВС. 2014. 82 с.
3. Дьомін Ю. М. Відсторонення від посади як один із заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 232-237.
4. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2023 році. Київ, 2024. 38 с. *Вища рада правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/analiz_zh_2023_ruk.pdf
5. ВРП тимчасово відсторонила 14 суддів від здійснення правосуддя протягом дев'яти місяців 2024 року. *Вища рада правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-tymchasovo-vidstoronyla-14-suddiv-vid-zdiysnennya-pravosudnya-protyagom-devyaty-misyaciv>
6. Миколенко О. М. Система кримінальних процесуальних гарантій. С. 217-219. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49c48d58-72d1-4617-87ef-bdd1aef7b9f6/content>
7. Зуєв В. В. Сутність кримінальних процесуальних гарантій прав особи при міжнародному співробітництві. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1(45) С. 321-328.
8. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду від 5 березня 2020 року у справі № 9901/511/19 (провадження № 11-1233зай19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89180577>
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 8 листопада 2018 року у справі № 800/536/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78327083>
10. Починюк В. Судова практика застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 240-243.
11. Членов М. В. Строки досудового розслідування як гарантія дотримання конституційних прав особи. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 274-282.
12. Ухвала Касаційного адміністративного суду Верховного суду від 11 листопада 2019 року у справі № 9901/511/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85575074>
13. Гринюк О. В. Гарантії забезпечення незалежності суду у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2012. № 5. С. 131-135.

Kapustinsky M. Suspension of a judge from administering justice: some issues of normative regulation

Summary. The article is devoted to highlighting the issue of temporary suspension of a judge from the administration of justice in connection with criminal prosecution through the prism of studying the state of implementation of procedural guarantees of observance of rights and legitimate interests in national legislation, aimed at preventing unjustified restrictions on a judge's right to work.

The structural elements of the procedural form of applying the suspension of a judge from the administration of justice are identified: 1) the procedure for initiating the issue of applying this measure to ensure criminal proceedings; 2) consideration by the High Council of Justice of a petition to suspend a judge from the administration of justice, which takes place openly, with the exception of the adoption by the Council of a decision to hold a closed session; 3) adoption of a decision based on the results of consideration of a petition for temporary suspension of a judge from the administration of justice.

It is noted that in order to promptly resolve the issue of suspending a judge from administering justice, the legislator regulated certain time restrictions when considering a petition for the application of the analyzed measure of procedural coercion and its term of validity. The following types of terms are differentiated: the term during which the High Council of Justice is obliged to resolve a petition for suspending a judge from administering justice, which in turn will contribute to its faster consideration; the term during which the High Council of Justice is obliged to notify about the results of considering the petition; the term associated with the need to extend the validity of the measure of ensuring criminal proceedings; the term of suspending a judge from administering justice, which the High Council of Justice is obliged to determine as sufficient for the needs of the pre-trial investigation; the term during which the right to appeal can be exercised.

The negative consequences of exercising the right to appeal decisions of the High Council of Justice outside the criminal justice process are noted. This leads to the fact that the prosecution is deprived of a procedural tool to correct a possible error made by the High Council of Justice when deciding on the issue of suspending a judge from administering justice.

It was established that the provisions of 7. Art. 63 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» violates the right of a judge (with regard to whom the issue of removal from the administration of justice is being decided) to access to justice. After all, even if a judge has a valid reason for not appearing at a meeting of the Council, the High Council of Justice has the right to consider a petition for the application of a measure in his absence.

Key words: suspension of a judge, justice, guarantees, criminal procedural form, procedural deadlines, appeal, recusal.